

RIEŠENIE DOMÁCEHO NÁSILIA PÁCHANÉHO NA ŽENÁCH: PREVENČNÉ STRATÉGIE ZO ZAHRANIČIA

SOLUTIONS OF HOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN: PREVENTION STRATEGIES FROM ABROAD

Barbora Líšková

***Abstract:** Violence against women is now one of the most common human rights violations. Although in the past, this issue was hidden, currently it is recognized as widely acclaimed action and action against humanity.*

The purpose of the study is to focus on violence against women and to offer intervention and prevention strategies.

In this article, we focus on the various options for addressing this serious problem. We describe the strategy used in the United States and other countries. We also describe the role of women's movements in highlighting the seriousness of domestic violence and to define the importance of gender equality. It is a theoretical study focusing on causes, forms and prevention strategies of violence against women.

The aim of our study is to bring an effective prevention strategy, which can be used internationally.

Offered prevention strategy has a big potential in elimination this problem.

Study finds that there is a big need in intervention and prevention of violence against women by using existed strategies.

Keywords: *Violence against women, Interpersonal violence, Domestic violence, Gender equality, Police, Women's movement, Feminism.*

Úvod

Násilie páchané na ženách bolo ešte prednedávnom problémom, o ktorom sa napriek jeho závažnosti mlčalo. Väčšina ľudí ho považovala za osobný problém jednotlivých žien a za tabuizovanú tému, ktorá sa má riešiť v súkromí, za zavretými dverami a nie na verejnosti. Násilie páchané na ženách je jedným z najzávažnejších a najčastejších porušovaní ľudských práv žien. V súčasnosti sa už všeobecne uznáva, že ide o jednu zo zásadných prekážok v prekonávaní rodovej nerovnosti, v rozvoji rodovo spravodlivej demokracie. No i napriek tomu existuje veľké množstvo žien, ktoré svoj problém nenahlásia a obávajú sa ho akýmkoľvek spôsobom riešiť. Problémom bývajú nedostatky v zákonoch a legislatíve a nedostatočná ochrana, či podpora ohrozených žien.

Cieľom nášho príspevku je upozorniť na problematiku domáceho násillia páchaného na ženách a priblížiť prístupy k tejto problematike z historického kontextu v USA

a niektorých ďalších vybraných krajinách. Zároveň ponúkame modifikované prevenčné stratégie v boji proti násiliu na ženách od autorky Rachel Jewkes (2002).

Násilie na ženách závažným spôsobom ohrozuje rovnosť príležitostí žien voči mužom vo všetkých sférach života (Bosá, 2009). Má vážny dopad na fyzické aj psychické zdravie žien a taktiež výrazne obmedzuje ich vzdelávacie a ekonomické možnosti. Okrem toho eliminuje právo na dôstojný život, osobnú integritu, nedotknuteľnosť, slobodu a bezpečnosť (Egger, 2008). Násilie na ženách je dnes na celom svete všeobecne chápané ako problém verejného zdravia a porušovania ľudských práv. Ide o nebezpečný rizikový faktor, ktorý má ďalekosiahle dôsledky. Je potrebné lepšie pochopiť závažnosť a povahu rôznych foriem násilia páchaného na ženách. Za násilie páchané na ženách považujeme „akýkoľvek rodovo podmienený násilný čin, ktorý vedie alebo by mohol viesť k fyzickej, sexuálnej alebo psychickej ujme alebo zraneniu žien, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, zastrasovania alebo svojvoľného obmedzenia slobody, a to vo verejnom, či súkromnom živote.“ (Deklarácia OSN o odstránení násilia páchaného na ženách, ktorú prijalo Valné zhromaždenie OSN 1993, čl. 1).

Náš príspevok sa snaží o náhľad a lepšie pochopenie závažnosti a povahy rôznych foriem násilia páchaného na ženách. V úvode identifikuje príčiny vzniku násilia na ženách a ďalej vymedzuje jeho typológiu a formy. V nasledujúcej časti sa zameriava na prístup k riešeniu domáceho násilia v USA a iných krajinách sveta v minulosti a súčasnosti. Vyzdvihuje význam ženských hnutí v boji proti násiliu a na konci uvádza prevenčné stratégie zamerané na elimináciu výskytu tohto problému.

1 Príčiny násilia páchaného na ženách

V posledných rokoch sa na verejnosti čoraz častejšie hovorí o reálnych príčinách násilia páchaného na ženách. Násilie sa prestáva považovať za individuálny problém jednotlivých žien a poukazuje sa na jeho korene v kultúrnej a spoločensky podmienenom nerovnom postavení žien a mužov. Na tento fakt dnes upozorňujú najmä ženské hnutia na celom svete. Ženy zažívajú násilie preto, že sú ženami. Násilie na ženách je jedným z dôsledkov pôsobenia kultúrnych stereotypov v nazeraní na mužskosť a ženskosť a na usporiadanie vzťahov mužov a žien v spoločnosti i rodine. Tieto kultúry nepriamo alebo i priamo podporujú nerovné rozdelenie moci v rodine, v dôsledku čoho najčastejšie páchajú násilie muži na slabších jedincoch, teda na ženách a deťoch. Rodové stereotypy, ktoré môžu viesť k vzniku násilia v párových vzťahoch, sa zjednodušene dajú rozdeliť do dvoch hlavných skupín: stereotypy, ktoré vytvárajú alebo podporujú predstavu o mužovi ako hlave rodiny a stereotypy, ktoré vedú ženy k tomu, aby sa identifikovali s osobou zodpovednou za fungovanie celej domácnosti a tým prijali podriadené postavenie v rodine alebo vo intímnom vzťahu (Burgess, Crowell, 1996).

Existujú 3 koncepcie o príčinách násilia na ženách. Psychologický prístup (D. G. Dutton, M. Bodnarchuk) chápe domáce násilie ako problém individuálneho muža, feministky (K. A. Yllö) zdôrazňujú rodové nerovnosti a sociologický prístup (D. R. Loseke) vidí problém a príčiny v súčasnom postavení a fungovaní rodiny.

L. Čírtková (2004) vytvorila integrujúci model, ktorý vychádza z praxe. Ako hovorí sama autorka, tento model síce miesi príčiny, zdroje aj okolnosti, ale zároveň postihuje všetky faktory, ktoré sa podieľajú na vzniku násillia. Integrujúci model vymedzuje štyri roviny kauzálnych činiteľov:

- Makrosystémové faktory (spoločenské rysy, predsudky, reakcie spoločnosti),
- ekosystémové faktory (postoje a problémy rodiny),
- mikrosystémové faktory (moc a kontrola vo vnútri rodiny, typy interakcie),
- individuálne faktory hlavných aktérov.

R. Lewis (2002) za základné a hlavné príčiny považuje chudobu, mužskú identitu, postavenie žien, konfliktu v intímnom vzťahu, alkohol a sociálne normy. Chudoba a ňou vyvolaný stres sú kľúčovými prispievateľmi k domácemu násilliu. Vzťah medzi chudobou a domácim násillím je vyvolaný prostredníctvom stresu. Keďže chudoba je vo svojej podstate veľmi stresujúca, domáce násillie býva výsledkom tohto stresu a chudobnejší muži majú zároveň menej možností ako redukovať vzniknutý stres.

R. J. Gelles (1998) ako prvý upozornil na to, že spojenie medzi násillím a chudobou má súvislosť s mužskou identitou. Tvrdí, že muži, ktorí žijú v chudobe nie sú schopní žiť v súlade s ich predstavou o úspešnej mužskosti a preto v tejto nepriaznivej klíme môžu napadnúť svoju ženu. Niektorí sociológovia sa zaoberajú otázkou vplyvu chudoby na mužskú identitu a vzťah medzi mužskou zraniteľnosťou a násillím páchaným na ženách.

Násillie na ženách môžeme vidieť nielen ako vyjadrovanie mužskej moci a dominancie ale aj ako výsledok tejto mužskej zraniteľnosti a bezbrannosti vyplývajúcej zo sociálnych očakávaní mužskej zrelosti. Neschopnosť splniť sociálne očakávania mužskej zrelosti môžu vyústiť do krízy mužskej identity. Výsledkom je vznik domáceho násillia ako riešenie krízy tejto identity. Ďalšou príčinou krízy mužskej identity je vyšší sociálny status ženy. Tieto zistenia nám ukazujú, že je dôležité opätovné prerokovanie predstavy o mužskej zrelosti a o postavení muža ako jednu z preventívnych stratégií.

Výskumy dokazujú, že vzdelanie má súvislosť s nízkym výskytom násillia na ženách. Vzdelanie dodáva sociálne posilnenie prostredníctvom sociálnych sietí, vysokého sebavedomia a sebauvedomenia ženy a schopnosť využívať dostupné informácie a zdroje.

V spoločnostiach, kde prevláda mužská dominancia častejšie dochádza k výskytu násillia na ženách. Naopak sociálna podpora je prostriedkom na posilnenie postavenia žien. Tento faktor, najmä z rodiny ženy, môže indikovať, že žena je cenená, zvyšuje jej sebauvedomovanie a taktiež je zdrojom praktickej pomoci počas páchaného násillia alebo po ňom. Antropologický výskum dokazuje, že v prostredí, v ktorom sú ženy oceňované a majú svoje práva, kde sociálna pozícia slobodnej ženy je dostatočne vysoká a kde rozvod je jednoduchou možnosťou, sú ženy menej týrané a obťažované. Etnografický výskum predpokladá, že ochranné dôsledky sociálnej podpory prekračujú domáce prostredie. Ženy, ktoré sú rešpektované mimo domu, napríklad vďaka komunitným aktivitám, sú menej vystavené riziku domáceho násillia.

Frekvencia výskytu verbálnych konfliktov vysoko súvisí s fyzickým násilím. Manželská nestabilita, zvažovanie odchodu jedného z partnerov je obdobím možného výskytu násilia. Takisto alkohol zvyšuje možnosť výskytu všetkých foriem interpersonálneho násilia. Častá konzumácia alkoholu redukuje zábrany, jasné uvažovanie a narušuje schopnosť správne interpretovať sociálne podnety. Alkohol môže byť zároveň spúšťačom antisociálneho správania vo všeobecnosti. Okrem toho, muži sa po požití alkoholu chovajú násilne, pretože necítia zodpovednosť za svoje činy.

Mnoho odborníkov naznačuje, že násilie na ženách sa dá chápať aj ako naučené sociálne správanie, ako u mužov tak aj u žien. Intergeneračné opakovanie sa násilia sa dokázalo už vo veľa prípadoch. Synovia matiek, ktoré boli v manželstve týrané sa častejšie dopúšťajú násilia na svojich ženách. Taktiež dcéry takýchto matiek sa stávajú častejšie obeťami násilia. Skúsenosti v detstve učia deti, že násilie je normálne a preto sa muži učia používať násilie a ženy zase tolerovať ho.

2 Typológia násilia páchaného na ženách

Zväčša páchatelmi násilia na ženách bývajú muži. Ustavičná nerovnosť vo vzťahoch medzi ženami a mužmi v našej spoločnosti zapríčiňuje, že tento fenomén stále pretrváva. Násilie na ženách je považované za pokus presadzovania moci a kontroly na individuálnej úrovni. Už aj na najvyšších úrovniach, napríklad na úrovni OSN (1993) sa uznáva, že násilie na ženách súvisí s rodovo špecifickou socializáciou žien a mužov. Ide teda v prvom rade o rodové stereotypy, ktoré sú sprostredkované najmä v procese výchovy. Poznanie tejto skutočnosti je dôležité najmä z toho dôvodu, že nám dáva možnosť tieto stereotypy z výchovy postupne vylučovať a nahradzovať ich výchovou zameranou na informovanosť o rovnoprávnosti žien a mužov v spoločnosti.

Ann Jones (2003) vo svojej knihe *Nabudúce bude mŕtva* jasne pomenúva to, čo sa v skutočnosti deje za zavretými dverami súkromia a ako sa k tomu stavajú zákony, justícia, polícia, médiá a verejnosť. „Som presvedčená, že ženy a deti - podobne ako muži – majú plné právo na ochranu pred telesným ubližovaním, a toto právo by malo byť samozrejmé, lenže zriedka sa uznáva a sociálne inštitúcie ho neuplatňujú spoľahlivo a efektívne. Ženy však čoraz väčšmi trvajú na tomto práve a hovoria o sexuálnom obťažovaní, znásilňovaní a bití, pričom požadujú, aby muži, ktorí toto právo porušujú, znášali dôsledky. Podľa môjho názoru urobíme skutočný pokrok v eliminácii domáceho násilia vtedy, keď si uvedomíme, že ženy majú plné právo žiť bez telesného ubližovania - všetky ženy všetkých čias bez ohľadu na svoj vzťah k útočníkovi, či už sú jeho manželkou, družkou, priateľkou, kamarátkou, známou alebo úplne cudzou osobou – a keď budeme podľa tohto presvedčenia konať.“

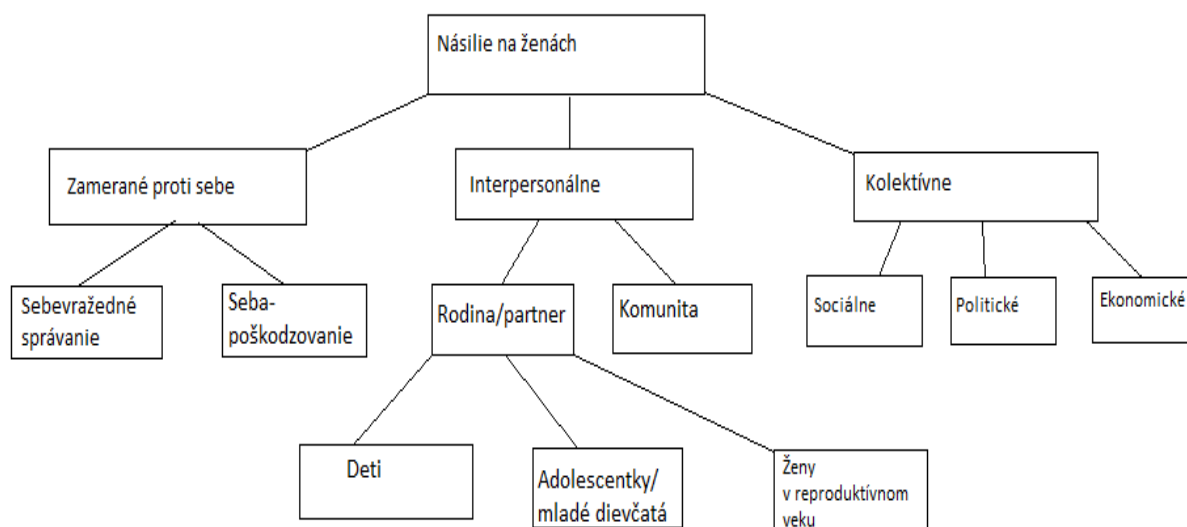
Medializácia tohto problému však na jednej strane pomáha no na druhej s ňou súvisí mnoho mýtov a predsudkov. Ešte stále sa pripisuje vina obetiam za to, že násilie vyprovokovali, alebo že sa nedokážu vymaniť zo vzťahov poznačených násilím. Preto ešte aj dnes existuje veľké množstvo žien, ktoré násilie voči nim nenahlási. Pociťujú hanbu a často sa samy cítia vinné za to, čo sa im stalo.

Typológia násilia prezentované vo svetovej správe o násilí (WHO, 2005) rozdeľuje násilie do troch hlavných kategórií podľa toho, kto spácha násilný čin:

- Na seba zamerané násilie,
- interpersonálne násilie,
- kolektívne násilie. (obr. č. 1)

Ďalej zohľadňuje povahu násilných činov, ktoré môžu byť fyzické, sexuálne alebo psychické, vrátane deprivácie a zanedbávania. Štruktúru typológie násilia páchaného voči ženám nám bližšie popisuje nasledovný obrázok.

Obr. 1: Násilie páchané na ženách

Zdroj: (WHO, 2005)

Hoci je súhrn foriem násilia páchaného na ženách považovaný za ukončený, existuje niekoľko delení vymedzujúcich formy násilia páchaného na ženách. Je dôležité si uvedomiť, že poznanie a rozpoznanie týchto foriem je nevyhnutnou podmienkou pre tých, ktorí vďaka svojej profesii prichádzajú s týmito formami do každodenného styku. Formy násilia môžu byť rôzne a často sa vyskytujú viaceré súčasne. Druhov delenie násilia páchaného na ženách je niekoľko. Ďalšie delenie, ktoré uvádzame v našom príspevku, sa taktiež sústreďuje na to, kto je páchatelom násilia na ženách (Sopková, 2001, Filadelfiová, 2011) :

- Fyzické, sexuálne a psychické násilie, ktoré sa vyskytuje v rodine, vrátane bitia, sexuálneho zneužívania dievčat členmi domácnosti, násilie súvisiace s venom, znásilnenie v manželstve, mrzačenie ženských genitálií a iné tradičné praktiky, ktoré škodia ženám, ďalej mimomanželské násilie a násilie súvisiace s vykorisťovaním;
- fyzické, sexuálne a psychické násilie, ktoré sa vyskytuje v spoločnosti, vrátane znásilnenia, sexuálneho zneužívania, sexuálneho obťažovania a zastrásovania v práci, vo vzdelávacích inštitúciách a všade inde, obchod so ženami a nútená prostitúcia;

- fyzické, sexuálne a psychické násilie, ktorého sa dopúšťa štát, alebo ktorému štát pasívne prihliada, a to bez ohľadu na to, kde sa toto násilie objavuje.

Najcitlivejšou a najťažšie odhaliteľnou formou je nepochybne násilie, ktoré sa vyskytuje v rodine alebo partnerskom vzťahu. Takéto násilie býva často dlhodobé a obeť nemá odvahu bojovať a vzoprieť sa páchatelovi. Pokiaľ je páchatelom manžel, či partner, ženy sa cítia od neho závislé a majú obavy, že keď sa celá záležitosť odhalí ostanú samé a spoločnosť sa na ne bude pozerat' s ľútosťou ba i pohrdaním. Väčšina žien zatajuje násilie, ktoré im spôsobujú ich manželia a partneri a ohlásené prípady tým pádom tvoria len „špičku ľadovca“.

Ako sme spomenuli, určitá časť násilia páchaného na ženách je podmienená rodovo. Problematika rodovo podmieneného násilia na ženách je vo svojich súvislostiach a dôsledkoch natoľko špecifická a osobitá, že si vyžaduje osobitné, špecifické formy prístupu a postupu pri zabezpečení jej čo najefektívnejšieho riešenia. Náš príspevok sa zameriava najmä na domáce násilie a v ďalších kapitolách opisuje prístup k riešeniu tohto násilia v USA a ďalších krajinách v minulosti a súčasnosti.

3 Boj proti domácemu násiliu v Spojených štátoch amerických

Americký právny systém za posledných tridsať rokov prijal veľké množstvo zákonov a opatrení zameraných na obmedzenie násilia na ženách najmä v tabuizovaných intímnych a partnerských vzťahoch. Pozrime sa v skratke, ako sa prístupy k tejto problematike menili v historickom kontexte. V roku 1980 republikánsky prezident USA Ronald Reagan zrušil existujúce útluky pre týrané ženy, čo odôvodnil tým, že domáce násilie je súkromná vec, s ktorou sa rodiny musia vyrovnat' samy bez pomoci štátu. Napriek tomu sa v roku 1994 konzervatívny republikán Orrich Hatch spolupodieľal na výstavbe nových útulkov a centier pre týrané ženy. To dokazuje, aký pokrok bol v boji proti domácemu násiliu vykonaný. Pred rokom 1980 bolo v USA mnoho policajtov, ktorí neboli ochotní zaútočiť v prípade výskytu domáceho násilia, napriek tomu, že išlo o porušenie zákona. Americkí psychológovia v súčasnosti veľmi podporujú terapeutické intervencie pre obeť ale i páchatel'ov násilia. Viacero odborníkov sa zhoduje na tom, že obeť potrebujú viac právnej ochrany (Hart, 1984, Schechter, 1981, Stanko, 1985, Walker, 1985, In: Renzetti, Kennedy, Lanham, 2005). Polícia ako prvá inštitúcia prichádza do styku s domácim násilím. Posledné výskumy však dokazujú, že policajti nezatknu páchatel'a, ktorý sa dopustil násilia voči svojej žene aj v prípade, že obeť sú vo vážnom nebezpečenstve (Berk, Loseke, 1981, Brom, 1984, In: Kesseredy, 2011).

Aktivisti vidia toto konanie ako podporovanie násilia, ktoré prispieva k neschopnosti žien uniknúť zo vzťahu s násilníkom a ako stupňovanie týrania, ktoré často vyústi až k vražde.

V roku 1984 sa v USA domáce násilie začalo považovať za zločin a orgány činné v trestnom konaní začali preferovať okamžité zatknutie ako reakciu na prípady domáceho násilia (Hart, 1984, In: Kesseredy, 2011). Obhajcovia týraných žien trvajú na tom, že polícia by mala okamžite zadržať muža, ktorý sa dopustil domáceho násilia na svojej manželke či partnerke (Ferraro, 1989, In: Renzetti, Kennedy, Lanham, 2005).

Toto presvedčenie je už dnes podporované legislatívnymi zmenami, ktoré rozširujú práva polície na zatýkanie spomínaných násilníkov.

V roku 1986 šesť štátov USA prijalo zákon vyžadujúci okamžité zatknutie v prípade, že existuje pravdepodobnosť násilia. Táto pravdepodobnosť je definovaná ako prítomnosť svedkov, viditeľných zranení, alebo škôd na majetku, ktoré indikujú, že bol vykonaný zločin. Policajné oddelenia v štyridsiatich siedmich väčších mestách prijali politiku priameho alebo suspektívneho zatknutia. V dvadsiatich ôsmich štátoch USA môže polícia zatknúť páchatel'a za prečin manželského útoku za predpokladu trestného činu (Lerman, Livingston, 1983, In: Renzetti, Kennedy, Lanham, 2005). Policajti však nesmú zatknúť účastníkov, ktoré nie sú v manželskom zväzku, iba v prípade, že policajt je priamym svedkom útoku, na násilníka bol vydaný zatykač alebo na základe sťažnosti susedov či iných občanov. Osemnásť štátov vyžaduje od polície podanie informácii obetiam o zákonných možnostiach a službách zameraných na ich ochranu a pomoc. V jedenástich štátoch USA policajti musia obeť okamžite preniesť do nemocnice alebo útulku, či centra. Dvadsaťdeväť štátov zabezpečuje dočasné obmedzujúce príkazy, keď násilník musí zostať mimo dosah obeť. (Buzawa a Buzawa, 1985, In:). Sherman a Berk (1984, In:) zistili, že násilie je menej časté, pokiaľ boli partneri od seba viackrát odlúčení.

Momentálne prevláda v spoločnosti dostatočná informovanosť o násilí páchanom na ženách vo verejnej sfére, ale pokiaľ ide o násilie páchané v domácom prostredí, to stále zostáva ťažko riešiteľným problémom. To znamená, že v skutočnosti sú ženy vonku na ulici často vo väčšom bezpečí ako doma (Winters, 1998, In:).

Mnoho kultúr však stále považuje manželstvo za privátnu záležitosť, do ktorej by nemali zasahovať vonkajšie vplyvy a tým oslabovať manželovu autoritu. Dokonca aj v krajinách, v ktorých je násilie na ženách považované za trestný čin, len malá časť týraných žien udáva tieto zločiny na polícií. Niektorí autori tvrdia, že existuje spojitosť medzi aktívnosťou v presadzovaní rovnoprávnosti žien, čo súvisí so zvyšovaním násilia na ženách v domácnosti (Kabler, 1998).

3.1 Systematika zákona proti násiliu na ženách v USA

J. Fenyk (2008) spracoval rozbor právnej úpravy amerického štátu Illinois, ktorú považuje za dobrý príklad a inšpiráciu pre zaužívané postupy prevládajúce na európskom kontinente. Zákon sa skladá zo štyroch základných celkov a to: obecné ustanovenia, príkazy k ochrane, povinnosti štátnych orgánov a inštitúcie poskytujúce ochranu zdravia. Tieto celky sa následne delia na množstvo článkov: vymedzenie príkazu k ochrane, osoby ohrozené a chránené, prístup k vysoko ohrozeným dospelým osobám, žaloby podľa civilného práva, jurisdikcia, priebeh súdneho konania, atď.). Ako ďalej špecifikuje J. Fenyk (2008) zákon je veľmi podrobne rozpracovaný, obsahuje komplexnú úpravu a zachytáva ako základné zásady pri postupe proti domácejmu násiliu na ženách ale zároveň obsahuje konkrétne úlohy a stanovuje presné postupy štátnych orgánov, súdov a ostatných verejných inštitúcií. Okrem toho popisuje aj jednoduché právne rady ženy, ktoré sa môžu stať obeťami domáceho násilia.

Uvedme si niekoľko príkladov toho, aké podoby môžu mať vydané ochranné príkazy. Existujú tri základné druhy príkazov:

- Neodkladný príkaz,
- dočasný príkaz,
- trvalý príkaz.

Príkaz môže obsahovať rozhodnutie o výhradnom užívaní domácnosti osobou, ktorá sa stala obeťou násilia. Páchatelovi sa týmto zakazuje vstup do domácnosti, bez ohľadu na to, či je vlastníkom alebo nájomníkom. Vlastníctvo nehnuteľnosti však ostáva nezmenené. Ďalším príkazom je príkaz vyhýbania sa k osobám chráneným príkazom. To sa týka vstupu do zamestnania či školy alebo iných miest, na ktorých sa chránená osoba vyskytuje.

Súd môže zároveň na žiadosť osoby umožniť vstup do bydliska, aby si mohla vyzdvihnúť veci nutnej osobnej potreby a to za sprievodu osoby určenej súdom, alebo polície. Súd má právo nariadiť, aby páchatel násilia podstúpil konzultácie s právnikom, sociálnym pracovníkom, psychológom, psychiatrom a tým sa podrobil odvykaniu a liečbe, programu proti násiliu.

Súd môže taktiež vydať na návrh navrhovateľa na zákaz akejkoľvek manipulácie s vecami, príkaz aby páchatel domáceho násilia finančne a materiálne podporoval navrhovateľa a všetky deti, ktoré má v starostlivosti a aby mu nahradil náklady a kompenzoval straty a mnohé ďalšie potreby atď.

4 Význam ženských hnutí v boji proti domácejmu násiliu

V takmer každej krajine na problém násilia voči ženám ako prvé upozornilo práve ženské hnutie. Ženy v takomto hnutí vyžadujú, aby sa násilie stalo verejným problémom a aby sa štát v tomto probléme angažoval. V komparatívnej štúdiu zameranej na násilie voči ženám vo Švédsku a v USA Elman (1996, In: Gordon, 2002) zistil, že štát sa angažuje viac v tých prípadoch, na ktoré upozorňujú ženské hnutia. Mochen a Selle (1995, In: Welchman, 2005) pozorovali, že budovanie centier a útulkov pre týrané ženy v Nórsku závisí na aktivite ženských organizácií. Tvrdia, že tieto hnutia zohrávajú významnú úlohu pri upriamovaní pozornosti na domáce násilie ako celospoločenský problém, ktorý vyžaduje riešenia. V Kanade ženské hnutia zohrali posledných desať rokov hlavnú rolu a stali sa tzv. katalyzátormi pri tvorbe zákonov a opatrení. Ženské hnutia nemusia byť nutne aj feministickými organizáciami, ale vo väčšine prípadov tomu tak je.

Feministické mimovládne organizácie, ako jedny z prvých organizácií, definovali násilie na ženách ako vec štruktúrneho usporiadania spoločnosti, teda ako vec verejnú. Aj v súčasnosti systematicky poukazujú na jeho príčiny, rozsah a dôsledky a vyzývajú laickú i odbornú verejnosť, najmä politickú reprezentáciu, aby uznali závažnosť násilia páchaného na ženách, pričom požadujú jeho riešenie na celospoločenskej úrovni. Niektoré feministky silne podporujú zákony zamerané na riešenie zneužívania žien. Vyžadujú tvrdšie a prísnejšie tresty pre páchatel'ov a odsúdených násilníkov. Zaručujú sa zvyšovať istotu, že ženy, ktoré hľadajú pomoc polície, dostanú adekvátnu ochranu, bez ohľadu na to, či násilník bol partnerom obeť alebo nie.

Feministické organizácie sú najaktívnejšie vo vyvárání holistickej justície, zameranej na elimináciu násilia na ženách. Výskum dokazuje, že súčasný systém obviňovania, trestania a zverejňovania detailov prípadov týraných žien obetiam komplikuje život a oslabuje týrané a zneužívané ženy. Feministky argumentujú, že kontrola násilia v rodinách a vzťahoch závisí od fundamentálnej reštrukturalizácie genderových vzťahov a posilnenia postavenia žien.

Cieľom feminizmu je zviditeľňovať špecifickosť ženskej perspektívy a ženského prístupu. Feminizmus zahŕňa filozofické a sociálne teórie o politickej, ekonomickej a sociálnej rovnosti žien a mužov. Hlavnou príčinou násilia páchaného na ženách v partnerských vzťahoch je zneužitie moci zo strany jej partnera ako aj historicky vytvorená a spoločensky podmienená nerovnováha moci medzi mužmi a ženami.

5 Prevencia násilia páchaného na ženách

V úvode nášho článku sme načrtli, že násilie na ženách má závažné spoločenské príčiny a dôsledky a preto je dôležité zamerať sa na prevenciu takýchto prejavov. Základným cieľom prevencie je eliminovať násilie páchané na ženách, aby nikto nemusel čeliť porušovaniu svojich základných ľudských práv a aby mohol svoj život prežiť bezpečne, slobodne a bez žiadneho ohrozenia. Pochopenie mechanizmov a ďalších súvisiacich faktorov dopomohlo k objasneniu zásad potrebných pre primárnu prevenciu. V nasledujúcej tabuľke uvádzame základne stratégie prevencie a vymedzujeme jednotlivé oblasti intervencie, na ktoré je podľa nášho zámeru potrebné sa zamerať. Implementácia príčin vyvolávajúcich násilie na ženách dopomohla k vytvoreniu preventívnych stratégií.

Tab. 1: Prevenčné stratégie

Stratégie prevencie	Intervencie
Vytváranie podmienok netolerancie a odmietania násilia páchaného na ženách	<ul style="list-style-type: none"> • informačné a verejné kampane • aktualizácia existujúcej legislatívy • monitorovanie justičného systému • podpora akcií a neziskových organizácií • verejné kampane využívajúce slogany ako „žiadna žena si nezaslúži byť porazená“ apod.
Podporovanie práva a rovnosti žien	<ul style="list-style-type: none"> • podporovanie rovnosti pohlaví v zamestnaneckej sfére • podporovanie vzdelávania žien • podporovanie rovnosti pohlaví na školách • podporovanie rovnosti pohlaví v médiách • vytváranie pozitívnej ženskej role v médiách • podporovanie účasti žien na politických aktivitách, lokálnych aj národných • vytvárať podmienky na sledovanie a redukciu objektivizácie žien v spoločnosti: pornografia, súťaže krásy a pod.
Zmena noriem v spoločnosti	<ul style="list-style-type: none"> • podporovanie spoločenských iniciatív
Výskum a monitorovanie	<ul style="list-style-type: none"> • podporovanie výskumu zameraného proti násiliu páchaného na ženách • pridelovanie finančných prostriedkov na výskum • výskum zameraný na redukciu chudoby a vytváranie nových pracovných príležitostí pre ženy aj mužov
Redukovanie násilia	<ul style="list-style-type: none"> • programy pre rodičov zamerané na redukciu fyzických trestov pri výchove detí • legislatíva zákazu telesných trestov • redukcia násilia v médiách

Zdroj (Jewkes, 2002)

Tabuľka ponúka aktivity zamerané na rizikové faktory, ktoré formujú intervenčné stratégie pre primárnu prevenciu. Túto prevenciu je však nutné ďalej zacieliť na konkrétnu krajinu a národné podmienky v danej krajine. Stratégie zahŕňajú potreby jednotlivcov, rodín, vlády aj celej spoločnosti. Ponúkané stratégie v sebe nosia obrovský potenciál, je však nutné ich priebežné hodnotenie, nielen kvôli riadeniu

budúcej politiky, ale aj kvôli poskytovaniu vhl'adu do vzájomných vzťahov medzi príčinnými faktormi a rozvíjanie povedomia o príčinách násilia na ženách.

Záver

Násilie na ženách je i dnes tabuizovanou témou. Ženy, ktoré sú doma zneužívané a týrané sa boja o svojich problémoch hovoriť. Najčastejšie sú to prejavy takého násilia, ktoré je ťažko dokázať a slovo ženy ako dôkaz nestačí. Vtedy ide len o tvrdenie proti tvrdeniu. Príkladom je hlavne psychické, emočné, či ekonomické týranie, pri ktorom nie sú badateľné žiadne fyzické dôkazy. Niet divu, že ženy ostávajú vo svojich ulitách a naďalej sa nechávajú zneužívať a týrať. Najväčšou výzvou ostáva zvyšovať povedomie žien, že na svoj problém nie sú samy a zároveň ich informovať o možnostiach pomoci a ochrany, ktoré majú právo využívať. Ako sme spomenuli v našom príspevku, dnes sa v týchto otázkam angažujú najmä ženské hnutia a feministické organizácie. Preto by sme nemali ich význam podceňovať. Práve ony totiž majú možnosť a silu neustále upozorňovať na prípady domáceho násilia a pomáhať ženám, ktoré sa ocitnú v núdzi. Okrem nich by však mala zasahovať aj politika krajiny, školy a médiá. Násilie na ženách je morálnym problémom preto, že sú porušované ľudské práva a ľudská dôstojnosť. Obete násilia sa stávajú korisťou druhej osoby a tým pádom strácajú svoju osobnú slobodu.

Každý človek má právo na to, aby bol sám sebe pánom a aby sám rozhodoval o svojom živote. Žena sa rodí ako slobodná bytosť, ktorá je rovnocenná mužovi vo všetkých oblastiach a preto má právo na odpor voči zneužívaniu a obmedzovaniu svojej slobody. Hlavnou úlohou v boji proti násiliu na ženách je informovanosť a podpora žien, ktoré sa stali obeťami. Treba im dať pocítiť, že na svoj problém nie sú samy a že existujú riešenia a stratégie, zamerané na ich pomoc. Násilie páchané voči ženám je prekážkou pri dosahovaní ich rovnoprávnosti oboch pohlaví. Obetiam násilia ostáva rana, ktorú je ťažko odstrániť a ostáva prítomná po celý život. Boj proti takýmto násilným prejavom si vyžaduje zmenu spôsobu nazerania na rodové roly a vzťahy a hlavne spoluprácu všetkých oblastí: zdravotníctva, výchovy, médií, zákonodarstva a súdnictva.

Násilie na ženách je komplexný problém a skúsenosti zo zahraničia ukazujú, že jeho eliminácia si vyžaduje viacnásobné stratégie a spoluprácu všetkých zložiek spoločnosti: predstaviteľov vlády a parlamentu, mimovládnych organizácií, médií, výskumných a vzdelávacích inštitúcií na všetkých úrovniach – od lokálnej cez národnú až po medzinárodnú (Gordon, 2002). V roku 1970 bolo násilie na ženách definované ako celospoločenský problém. To vyvolalo debatu, ako je možné kontrolovať a zamedziť násilie najmä medzi partnermi. Ženy na celom svete zažívajú frekventovane prekážky rodovej rovnosti, napr. sexuálne obťažovanie v práci a na verejných miestach, nútenú prostitúciu a ďalšie formy, ktoré odborníci definujú ako porušenie ľudských práv a slobôd. Násilie na ženách sa objavuje vo všetkých kultúrach sveta (Welchman, 2005). V našom článku sme sa zamerali okrem iného aj na rolu justície, pretože veľa ľudí je presvedčených, že práve tento systém je jediný, ktorý nesie zodpovednosť za riešenia všetkých foriem násilia a zločinu. Poskytli sme náhľad na tabuľku preventívnych stratégií zostavenej ako odpoveď na zistené príčiny vyvolávajúce domáce násilie. Realizácia stratégie v praxi bude vyžadovať koordináciu

zainteresovaných subjektov ako i širokú účasť odbornej verejnosti. Tieto koordinačné akcie sú potrebné na viacerých úrovniach, aby sme sa mohli uistiť, že ponúkaný materiál zlepší status a postavenie žien a zároveň podporí mužský pohľad na mužskosť hlavne u mužov s nízkym sociálnoekonomickým statusom.

PodĎakovanie

Tento článok vznikol vďaka projektu CZ.1.07/2.3.00/30.0015 Rozvoj pôsobení postdoktorandů na Univerzitě Hradec Králové.

Referencie

BODNÁROVÁ, B., FILADELFIOVÁ, J. Domestic violence and violence against women in Slovakia : shorten version of the research project. In: Domestic Violence and Violence against Women. Bratislava International Centre for Family Studies (BICFS), 2004, ISBN 978-80-89-048-13-7.

BOSÁ, M. 2009. Rodovo citlivá výchova - predpoklad rodovej rovnosti, In.: BOSÁ, M. - FILADELFIOVÁ, J. (eds). Učiteľky a riaditelia. Rodová nerovnosť a rodová segregácia na stredných odborných školách., Prešov : EsFem 2009, s. 75 - 86, ISBN 978-80-970309-5-7.

BURGESS, A., W., CROWELL, N., A. Understanding violence against women. Washington, D.C. : National Academy Press, 1996. ISBN 978-03-090-542-5-6.

Declaration on the Elimination of Violence against Women. Slovenský preklad Rezolúciou OSN schválenej Deklarácie. *Dostupný na WWW: <<http://www.alianciazie.n.sk/index.php?page=88> .[cit. 12.9. 2013].*

EGGER, R. Konat' proti násiliu na ženách. MSVaR : Bratislava, 2008. ISBN 978-80-89125-08-1.

ČÍRTKOVÁ, L. Příčiny, formy a projevy domácího násilí. In: Domáce násilie – nová legislatíva a nová prax v Európe. Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 14-18. ISBN 978-80-88-931-96-6.

DUTTON, D., G., BODNARCHUCK, M. Through a Psychological Lens: "Personality Disorder and Spouse Assault". In: LOSEKE, R., D., GELLES, R., J., CAVANAUGH, M., M. Current Controversies on Family Violence. SAGE Publications, Inc, 2004. ISBN 978-076-192-106-6.

FENYK, J. Některé postupy v boji proti domácímu násilí v USA, In: IVOR, J., PÚRY, F. (eds). Domáce násilie – nová prax a legislatíva v Európe., Bratislava : Bratislavská vysoká škola práva, 2008, s. 43 – 51. ISBN 978-80-88-931-96-6.

GELLES, R., J. Intimate violence: the causes and consequences of abuse in the American family. New York : Simon and Schuster, 1998

GORDON, L., P. Violence against women. New York: Novinka Books, 2002. ISBN 978-159-03345-5-3.

JONES, A. Nabudúce bude mŕtva. Bratislava: Pro Familia, 2003. ISBN 978-8096-796-44-1.

KABEL, J., C., J. Intellectual Property and Information Law, 1998.
ISBN 90-411-9702-8.

KESSEREDY, W., S. Violence against women. Toronto, Tonawanda, NY : University of Toronto Press, 2011. ISBN 978-14-4260-39-9-8.

KRANTZ, G., GARCIA-MORENO. Continuing professional education: Violence against women. In: Jurnal Epidemiol Community Health. 2005, číslo 59, s. 818-821. ISSN 0143-005X.

LEWIS, R. Intimate partner violence: causes and prevention. In: Violence against women III. The Lancet, vol. 359, April, 2002, s. 1423-1429. ISSN 0140-6736.

LOSEKE, D., R. Through a Sociological Lens: "The Complexities of Family Violence" In: LOSEKE, R., D., GELLES, R., J., CAVANAUGH, M., M. Current Controversies on Family Violence. SAGE Publications, Inc, 2004. ISBN 978-076-192-106-6.

RENZETTI, C.,M., KENNEDY, R., LANHAM, B. Violence against women. MD: Rowman & Littlefield, 2005. ISBN 978-074-25305-5-3.

SOPKOVÁ, E. Piata žena.. Aspekty násilia páchané na ženách. SAV : Aspekt, 2001, ISBN 80-8554-9-28.

YLLÖ, K., A. Through a Feminist Lens: "Gender, Diversity, and Violence: Extending the Feminist Framework" In: LOSEKE, R., D., GELLES, R., J., CAVANAUGH, M., M. Current Controversies on Family Violence. SAGE Publications, Inc, 2004. ISBN 978-076-192-106-6.

WELCHMAN, L. 'Honour': Crimes, Paradigms and Violence Against Women. North Melbourne Spinifex Press, 2005. ISBN 978-18-427762-7-8.

WHO. Violence against women: a priority health issue. Geneva: World Health Organisation, 2005.

Kontaktní údaje

Mgr. Barbora Líšková, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky

Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové III

Tel. číslo: (+420) 49 333 1364

E-mail: barbora.liskova@uhk.cz

Přijato: 28. 12. 2013

Recenzováno: 17. 02. 2014, 28. 02. 2014

Schváleno: 22. 04. 2014